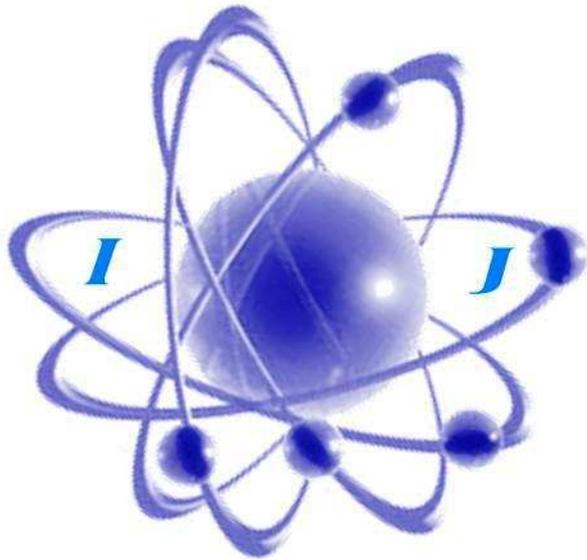

ISSN 2010-720X

ILIM HÁM JÁMIYET

FAN
VA
JAMIYAT

2017 (№1)

*Бириниз жүрписиз базарды гезит,
Бириниз жүрписиз мазарды гезит,
Күйдирмең аналық қалбимди езит,
Не қылып жүрписиз, балажанларым!?*
*Орманбет үмити – алтын урнақсаң,
Жүзлерің жырылған дүздің, қурақтан,
Оразан, Маманның руўхын шырлатпаң,
Арыңды таппама, балажанларым!*
*Қайыр сорау қанымызға сиңбеген,
Газзатлық атына бабаң минбеген,
Қол жайғанды шайтан деген, жсин деген,
Өнер жолын ізлең, балажанларым!*

Шынлығына келгенде, тап усы күнлери де базарлар менен мазарларда гейпара өзлери билмейтуғын қуран сүрелерин оқып, айырымлары базарларда қол арба айдап, пул табыўға бейим психологияға берилип өмир сүрип атырған балалар аз емес. Бірақ, оларды базар экономикасының сиясаты менен де, мийнеткешлик, мийнетке таярлау принципі менен де ақлау мүмкин емес. Оларға, ең алды менен, сондай жас өспиримлер менен балалардың ата-аналары, қалаберди, хәзирги жәмийетлик орталық жуўапкер екенлиги анық. Сол себепли де шайыр анық усы мәселени кескин түрде ортаға қоя отырып «Садақа сорайсыз,

Әдебиатлар

1. Нызам үстинлигин хәм инсан мәплерин тәмийинлеу - елимизди раўажландыруўдың хәм халық абаданлығының гиреуи. Өзбекстан Республикасы Президенти Шавкат Мирзиёвтың Өзбекстан Республикасы Конституциясы қабыл етилгенинин 24 жыллығына бағышланған салтанатлы мәрсимдеги баянаты. // «Еркин Қарақалпақстан», 8-декабрь 2016-жыл, №148-149 (19923).
2. Өзбекстан Республикасын буннан былай да раўажландыруў бойынша хәрекетлер стратегиясы хақында Өзбекстан Республикасы Президенти Пәрманы. 2017-жыл 7-февраль. / «Еркин Қарақалпақстан», 11-февраль 2017-жыл, №19 (19949).
3. Каримов И.А. Өзбекистон: миллий истиклол, иктисод, сисәт, мафкура. -Т.: 1996.
4. Өзбекистон Республикасы Конституцияси. -Т.: «Өзбекистон», 2003.
5. Кудайбергенова Т. Хуқықый әдеп икрамлылық тәрбия хәм оны жетилистируў мәселелери. // «Илим хәм жәмийет», №3, 2015.

РЕЗЮМЕ

Мақолада хуқықый тарбия, хуқықбузарликка қарши кураш ғояларининг бадий асарларда акс этиши масаласи И.Юсупов, М.Жуманазарова, Г.Давлетова каби шоирларнинг мустақиллик йилларидаги асарлари мисолида тахлил этилган. Шундай қилиб, одоб-икром, хуқықый малака ва хуқықый маданиятти ёшлар онгига сингдиришда бадий адабиётнинг тарбия курали сифатида бажарадиган эстетик вазиғаси ниҳоятда қучли эканлиги аниқ мадоналар воситасида кўрсатиб берилган

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается анализу вопросов правового воспитания и отражения идей борьбы против нарушений закона в художественной литературе за годы независимости на примере поэтических произведений известных поэтов И.Юсупова, М.Жуманазарова и Г.Даулетовой. Делаются выводы о том, что художественная литература играет большую эстетическую роль в качестве средства воспитания в нравственном и правовом воспитании и повышения правовой культуры в сознании молодежи.

SUMMARY

The article is devoted to the study of issues of law education and expressing the ideas of struggle against law violation in the works of fiction the years of Independence on the example of the works of the famous poets I.Yusupov, M.Jumanazarova and G.Dauletova. In the conclusion it is emphasized that literary work plays a great aesthetic role as a means of upbringing in moral and law education and development of law culture in the youth's consciousness.

ЭЛЕКТРОН ҰҚУВ КУРСЛАРИ (ЭҰК)НИ ЯРАТИШ

М.Алламбергенова - педагогика фанлари номзоди, доцент

Қ.О.Зарипов - таълимда ахборот технологиялари мутахассислиги 2 курс магистранти

Ажнийез номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: электрон ўқув курси (ЭҰК), замонавий электрон ўқув курси, электрон ўқув мажмуа, online, иллюстрациялар, хрестоматик тўплам, гиперматрица технологиялар.

Ключевые слова: электронный учебный курс (ЭУК), современный электронный учебный курс, электронный учебный комплекс, онлайн, иллюстрация, хрестоматический комплекс, гипертекстовая технология.

Key words: E-learning course (E-LC), the modern e-learning course, e-learning complex, online, illustration, reading complex, , the hypertext technology.

Республикамиз ижтимоий хаётида янгича қарашлар қарор топаётган бир шароитда педагог кадрларни тайёрлаш, бу борада замонавий педагогик ва ахборот технологияларидан, жумладан, электрон ўқув курсларидан фойдаланиш масалаларига алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Ўқув-тарбия жараёнида электрон ўқув курси (ЭҰК) нинг ўрни хақида гапирганда, турли таълим шакллари, шу жумладан, аралаш таълим шакллари, ёнма-ён борадиган таълим шакллари, бу борада алоҳида аҳамият қасб этади. Технологик нуктаи назардан, таълим жараёни барча қатнашувчиларининг имкониятлари ва эҳтиёжлари ҳисобга олинган ҳолда, ўқув-методик ресурсларни тақдим этишнинг методик асосланган принципларини ишлаб чиқиш ва ўқув-методик, илмий-тадқиқот ҳамда ахборот ресурслари тизимидан фойдаланишни ташкиллаштириш ва электрон ўқув курсларини яратиш, бу йўналишдаги асосий вазиғалардан бири ҳисобланади.

Замонавий таълим услубиёти компьютер технологиялари ёрдамида ўқитиш принципларини амалга оширишнинг янада самарали усулларини изламоқда. Бу борада электрон ўқув курслари замонавий таълим услубиётида имкониятларни юзага чиқарувчи дастур-и амал бўлиб хизмат қилмоқда.

Замонавий электрон ўқув курси - бу компьютер технологиялари ва интернет воситаларини қўллашга асосланган яхлит дидактик системадир. Унинг асосий мақсади индивидуал ва оптимал ўқув дастури бўйича фақат ўқувчиларни

қалай тыңларман!? Жанымды алағой, балажанларым!», «Жүрегимди қанжар менен тилкимлеп, қан жылатпаң мени, балажанларым!»-деген сөзлерин шынлық, хадаллық, пәклик хәм мәртлик көзқарасларынан, бүгинги заманластарымыздың барлығы – басшы да, қосшы да дурыс түсингени ертеңги келешегимиздің нуры болған балаларымыз, жасларымыз, улыўма келешек әўлад ушын жүдә үлкен әхмийетке ийе деген пикирге келиўге туўра келеди.

Шайыраның «Хәзиргиниң балалары» қосығы да тиккелей перзент тәрбиясына бағышланып жазылған. Қосықта автор тәрпинен хәр бир перзент мисли бир бағқа уқсайтуғынлығы, оның мийўесиниң татлы ямаса ашшы болыўы бағманның бағқа берген тәрбиясына байланыслы екенлиги, сонлықтан жаман перзент болмайды, ал жаман тәрбия болады деген идея алға сүриледі.

Улыўма алғанда, жаслар тәрбиясы, соның ишинде хуқықый тәрбия мәселесинде көркем әдебиаттың орны хәм хызмети жүдә үлкен. Өйткени, мәнәўият, мағрийпет, мәдений мийрас, тарийхый естеликлер менен бир қатарда көркем әдебиатсыз мәнәўиятты қәлиплестириў, бүгинги жас әўладты шахс сыпатында жәмийеттиң ажыралмас бир бөлеги сыпатында қәмалға келтириў - қыйын хәм жуўапкерли мәселе.

ўқитиш эмас, балки шу билан биргалиқда таълим жараёнини бошқариш хамдир. Видеотасвирлар, анимацион лавхалардан иборат овозли динамик рангли тасвирлардир.

Электрон ўқув курси(ЭҰК) - бу ўқув материалининг умуман янги кўринишидир. Уни ўзлаштириш учун маълум ва асосланган, тушунарли бўлган барча нарсаларни акс эттириш керак [1].

Бугунги кунда асосан қуйидагилар электрон ўқув курслари ҳисобланади:

- ўқув фанининг энг муҳим алоҳида бўлимлари нашири (маъруза, мустақил иш, назорат топшириқлари ва тестларни электрон курслари);
- ўқув фани бўйича маълумотномалар ва маълумотлар базалари;
- машқ ва масалалар тўплами;
- турли машғулотларни қўллаб-қувватловчи компьютерли иллюстрациялар;
- хрестоматик тўплам;
- назорат қилувчи компьютер дастурлари;
- ўқув эксперименти, лаборатория ишлари, курс ишлари ва диплом лойихаларини олиб бориш бўйича методик кўрсатмалар [2].

Ҳозирги вақтда амалиётда, ЭЎКларини яратишда асосан қуйидаги технологиялар қўлланилади:

- маълумотлар базалари технологиялари (шу жумладан, мултимедиа) билан биргаликда юқори даража дастурлаш тилида яратиш;

- гиперматнли технологиялар;
- ихтисослаштирилган инструментал воситалар ёрдамида яратиш [3].

Юқорида келтириб ўтилган назариядан келиб чиқиб, биз «Умумий ўрта таълим мактаблари учун электрон ўқув мажмуа» мисолида ЭЎК яратдик. Ушбу электрон ўқув мажмуа тўлақонли электрон ўқув курсини яратиш мақсадида ишлаб чиқилган бўлиб, унда мактаб курсидаги барча фанлардан электрон ўқув курслар яратилган бўлиб, ундаги ҳар бир фан алоҳида электрон ўқув курси, такдимот, online тест ва машғулотлардан иборат. Бундан ташқари электрон ўқув мажмуада зарур ахборотларни осон излаб топиш мақсадида излаш системаси ва ўтилган материалга қайтиш ҳам жорий қилинган.

Ушбу технология асосида яратилган электрон ўқув мажмуанинг афзаллиги, фойдаланиш интерфейси қулайлиги ва барча таълим олиш истагида бўлган мустақил фойдаланувчилар учун мўлжалланганлиги, шунингдек, уни ўқитувчи ва ўқувчиларга тақдим этишнинг универсаллигида: электрон ўқув мажмуа дискетга ёки компакт-дискка ёзилиши, интернет тармоғи орқали ёки ўқув юртиниқ локал тармоғида тарқатилиши мумкин.

Адабиётлар

1. Абдуллаев Ш., Амиров Д. - Обзор развития информационно-коммуникационных технологий в Узбекистане за 2006-2008 г. сборник научных трудов / Координаторы; - Т.: ИКТП, 2008. - С.100. ил. - (Узбекское агентство связи и информатизации. УНДП).
2. Г. Р. Громова. - Библиотека информационной технологии : сб. статей. Вып. 1 / Под ред. -М.: «Наука», 1990. -С. 208.
3. Holt, Rinehart and Winston - Shore, Barry Introduction to computer information systems: monografiya / Barry Shore. - New York : Inc., 1988. -С. 540.

Мақолада электрон ўқув курслари ва электрон ўқув мажмуалар яратиш ҳамда уларни таълим жараёнида замонавий педагогик технологиялардан фойдаланган ҳолда қўллаш усуллари кўрсатилган. Яратилган электрон ўқув курси мактаб курсидаги барча фанлардан электрон ўқув курслар мажмуаси ўзида жамлаган.

В статье приведены критерии создания электронного учебного курса и их применение в учебном процессе с помощью современных педагогических технологий. Созданный электронный учебный курс включает в себя ЭУК по всем предметам школьного курса.

The article deals with the criteria of creating e-learning course and their using in teaching process with the help of modern pedagogical technologies. This e-learning course includes the complex of all e-learning courses in subjects of school course.

BASLAWÍSH KLASS OQÍWSHÍLARÍNDÁ FIZIKALÍQ SAPALARDÍ RAWAJLANDÍRÍWDA MILLIY OYÍNLARDÍŇ ROLI

M.J.Allayarov - *úlken oqıtıwshı*
Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı
P.M.Joldasbaev - *2-basqısh magistrantı*
Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti

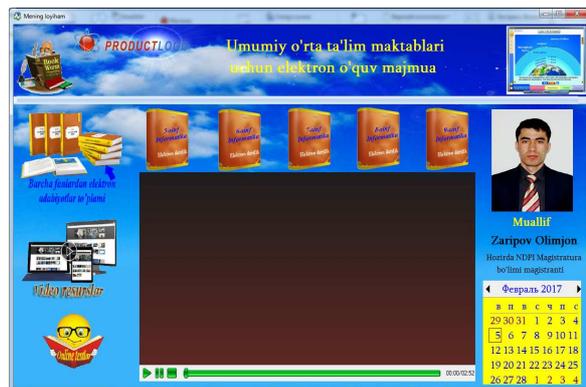
Tayanch sozlar: jismoniy madaniyat, jismoniy tarbiya, jismoniy sifat, milliy oyinlar, tezlik, egiluvchanlik, chaqqonlik, chidamlilik, kuch.
Ключевые слова: физическая культура, физическое воспитание, физические качества, национальные игры, быстрота, гибкость, ловкость, выносливость, сила.

Key word: physical culture, physical education, physical quality, national plays, the speed, flexibility, dexterity, endurance, power.

Xalqimizdın mın jullar dawamında jaratqan, áwladtan áwladqa ótip kiyatırǵan dóreiwshilik baylıqların toplaw, úyreniw, bul bay xizmetler tiykarında ósip kiyatırǵan jas áwladtı mánawiy bay, ruwxıy pák, fizikalıq barkamal qılıp tárbiyalaw búgingi kúnde ahmiyetli mashqalardıń biri.

Asirese, elimiz ǵárezsizlikke eriskennen soń milliy miyraslarımız, dástúrlerimizge bolǵan itibar jáne de kúsheydi. Bul turmıstıń bárshe tarawlarında túrlı dárejede ózin kórsete basladı, sol qatarında tárbiyanıń tiykarǵı bólimlerinen biri dene mádeniyatınıń bir bólegi “dene tárbiya” da usılar qatarında. Ózbekstan Respublikasınıń “Dene tárbiyası hám sport haqqındaǵı” Nızamın da, - Ózbekstan respublikası xalqlar milliy mádeniyatınıń ajralmas bólegi, fizikalıq hám mádeniy, ruwxıy kámillikniń ahmiyetli deregi” ekenligi aytiladı [1].

Ǵárezsizlik jullarında elimizdiń kóp ǵana professor oqıtıwshılar hám ilimpazlar milliy oyinlarımızdı izertlep oyinlardıń ósip kiyatırǵan jas áwladtıń tárbiyasındaǵı tutqan ornı hám paydalı tárepleri haqqında aytıp ótken. Qaraqalpaqstan Respublikasınıń professor P. Shilmanov háreketli oyinlar ústinde kóp izlenisler alıp barǵan hám ata-babalarımızdan kiyatırǵan kóp ǵana milliy háreketli oynlardı qayta tiklewge erisken. Bul tarawdaǵı ayırım az muǵdarındaǵı awdarma kitaplar bolmasa, Qaraqalpaq tilinde shıqqan oqıw quralları joq esabında [2:3].

Дастуриниқ умумий кўрниши

Компьютер экранида электрон дарсликнинг ушбу иерархия тизими тўлағича намоиш этилиши мумкин. Ўқитувчи ва ўқувчи ўртасида ўзаро интерактив ва тесқари алоқанинг йўлга қўйилиши ўқувчи учун яна бир имқоният ҳисобланади. Ишлаб чиқилган электрон ўқув мажмуани икки усулда, яъни локал ва тармоқда фойдаланиш мумкин. Локал усули индивидуал ҳолда таълим беришда, тармоқ усули эса ўқувчининг ўқитувчи билан алоқасини ўрнатиш учун қўлланилади. Талабанинг ўқитувчи билан ўзаро алоқаси диалог (online) ёки электрон почта (offline) кўринишда амалга оширилиши мумкин. Асосий ўқув материали талабанинг компьютерида жойлашган бўлиб, серверда айрим маълумотлар сақланади, бу эса тармоқда катта ҳажмдаги ахборотларни узоқтигга чек қўяди.

РЕЗИОМЕ

SUMMARY

M A Z M U N Í
BAS MAQALA

2017-jil xalıq penen pikirlesiw hám insan mápleri jılı

Базарбаев Ж. Б. Журт басшымыздың халық пенен пикирлесіу бағдарламасы - хақықый халық сүйіушілик	3
---	---

TÁBIYIY HÁM TEXNIKALIQ ILIMLER

Жумамуратов А., Жумамуратов М.А., Сыдиқов И.М. Топырақтың элементлик курамына мәдений егинлердің тәсири	5
Аламинов М.Х., Жалелов Р.М. Лаплас теңлемеси ушын қойылған шегаралық мәселени шекли айырмалы схема дүзиу усылы менен шешиу ...	6
Djumabaev N. Shegaralangan funkciyalardan paydalanıp teńsizliklerdi sheshiw usılları	8

JÁMIYETLIK HÁM EKONOMIKALIQ ILIMLER

Абдуллаева Я., Абдуллаева А. Амир Темур ва Темурийлар даврида аёлларнинг ижтимоий мавқеи тарихшунослигидан	10
Бекжанова Б. Умыкание девушки в каракалпакском фольклоре	11
Хожалепесов П. Елимизде макроэкономикалық тураклылықты тәмийинлеу	12
Умаров Е.К. Экономика Каракалпакстана – взгляд в будущее	14

TIL BILIMI HÁM ÁDEBIYATTANIW

Алламбергенова Г. И.Юсупов шығармаларында фразеологизмлер аркалы психологиялық халаттын берилиуі	16
Xujaniyazov E., Sultanova N. O'zbek xalqi turmush tarzi asosida shakllangan frazeologizmlar	17
Опаева Р.А. Хәзирги каракалпак тилиндеги қысқарған атлықлардың лингвистикалық анализи	18
Rzaeva R.K., Eshimbetova N. Different aspects of english idioms	20

Ádebiyattanıw

Давлетов Б. XIX әсир каракалпак әдебиятында тарийхый шығармалар	21
Машарипова Т.Ж. Публицистиканың жекке методлары	22
Назаров С.Х. “ФАУСТ” асари турли таржималари киесий тахлили	25
Сариев С., Гайлиева О. Халқ достонларидаги бирламчи вариант масаласи	27

PEDAGOGIKA. PSIXOLOGIYA. METODIKA. PEDTEXNOLOGIYA

Abdijabbarova J. Baslawish klass oqıwshlarınń kitap penen islesiwinde muğallım hám ata-ananıń ğamqorlıǵı	29
Абдимуратова Н.П. Программа внеаудиторных занятий в педагогическом вузе – социально-культурная компетенция учителя английского языка	30
Абылова Г.Ж. Использование нотного редактора «Sibelius» для активизации и интесификации процесса обучения студентов музыкального направления	33
Авезимбетова А. Коммуникативные игры в обучении английскому языку	35
Айрапотова А.Г. Влияние современных технологий на снижение когнитивного статуса молодёжи, как фактор риска попадания в псевдонаучные оккультные организации	36
Айтмбетов М.З. Мустақиллик йилларида қоракалпоғистон умумий ўрта таълим мактаблари учун ўқитувчи кадрлар тайёрлаш жараёни	38
Алламбергенов Е.К. Жаслар санасында әдеп-иқрам хәм хуқықый тәрбияни қәлиплестириўде көркем әдебияттың орны	40
Алламбергенова М., Зарипов Қ.О. Электрон ўқув курслари (ЭЎК)ни яратыш	42
Allayarov M. J., Joldasbaev P.M. Baslawish klass oqıwshlarında fizikalıq sapalardı rawajlandırıwda milliy oyınlardıń roli.....	43
Amirova G. Milliy o'z o'zini anglashning psixologik asoslarini o'rganish	45
Бекимбетова Г. Саламат бала тәрбиясында ертеклердің әхмийети	46
Джураев А.С. Олий таълим муассасалари рахбар кадрларининг фаолиятига замонавий ёндошув	47
Jumaniyozova N., Yusupova Z. Kasbga xos me'yorlarning psixologik jihatları	49
Елмуратова А.У. Тадбиркор аёл шахсининг индивидуал ва ижтимоий-психологик хусусиятлари	50
Хайдаров О. Ўқувчиларни касб-хунарға мақсадли йўналтириш механизмлари (“Мўйнок” кичик саноат зонаси мисолида).....	52
Хайдаров Р. Дене тәрбиясында баскетбол – спорт ойынының тәлим – тәрбиялық әхмийети	53
Химматалиев Д.О. Фанларо интеграция орқали техника олий таълим муассасаларида бўлажак касб таълими ўқитувчилари касбий компетентлигини шакллантириш	54
Xujaniyozova Z.O. Talabalarnı internet tarmog`ida axborotlar bilan ishlash ko`nikmasini shakllantirishning pedagogik jihatları	57
Ихласов У., Ихласов И. Прошедшее – обычное время и давнопрошедшее время в немецком и каракалпакском языках	58
Жумашева Г., Пердебаева М., Утемуратова Г. Балаларға каракалпак тилин үйретгүдиң өзине тән әхмийети	59
Kamalov I.R., Kanatbayev S.S., Sayfullayeva G.I. Oliy ta'lim o'quv jarayoniga innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash - ta'limda sifat samaradorligiga erishishning asosiy vositasi	60
Курбамуратова З. Кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларининг психологик хусусиятлари	63
Магруппов А.М. Основные принципы и функции стратегического и функционального менеджмента образования	64
Назарова Б. Интернет как источник развития научно - творческих способностей молодёжи в процессе непрерывного образования	66
Нурыйшов Д., Искендеров Т. Педагогическая характеристика совершенствования физических способностей юных курашистов	67
Очилов Ш.Б. Бугланиш ва конденсация мавзусини ўқитишда экологик тушунчаларни шакллантириш	68
Рашидова Ф.М. Принципы и пути развития профессиональной компетентности преподавателя иностранных языков в соответствии с ГОС РУз	70
Сабирова Ч.А. Талабаларда ахлоқий – эстетик тарбияни ривожлантиришда кейс – стади технологиясидан фойдаланиш (“касбий этика” фанини ўрганиш мисолида)	72
Sadullaeva A.N. The influence of globalisation in foreign language teaching process	73
Сейтмуратов Қ. Жәдиғ ағартушылығы хәм театр	74
Тажетдинова С.М. Хор хәм хортануў пәнин оқытыўды заманағой педагогикалық технология хәм интерактив усыллар тийкарында шөлкемлестириу	76
Тажибаяев С.С. 10-13 ёшли яккакурашчилар ҳаракат тайёргарликларининг хусусиятлари тўғрисидаги ахборотларни объективлаштириш (қиличбоз рапирачилар мисолида)	77
Турганов Б.К., Мадреймов Ф.М. Ўрта асрларда хоразм воҳасидаги таълим ва маърифатпарварлик	78
Тўхтаўжаев Х.Б. Таълим жараёнини индивидуаллаштиришнинг педагогик асослари	80
Уразбаева Д.А. Эмоция ҳақидаги назариялар психотерапевтик фаолиятнинг асоси эканлиги	81
Уразимова Т.В. Эстетикалық тәрбия жеке адамның қәлиплесиўиниң тийкары	83
Утебаев Т.Т. Из истории формирования педагогической науки в Каракалпакстане	84
Утепова Г.Б., Огенов Н.Т. Оиланинг демографик ривожланиши	86
Зиядуллаев Д.Ш., Зиёдуллаева Г.Э., Кутлимуратова Г.А. Жаҳоннинг очик ахборот ресурслари тахлили	87
Юсупова Ф.З. Талабалар интеллектуал салоҳиятини оширишда мустақил таълим аҳамияти	89

USTAZLAR SHEJRESI

Абдиназимов Ш.Н. Қаракалпак тил билиминиң көрнекли ўәкили	92
Алламбергенов К., Алламуратов Ш., Балтабаев М. Көзге көринбес хайуанатлар дуньясын изертлеген алым	93
Пазылов А. Аўыр тәғдир сынаўлары хақында мийнет	95

Recenziya